

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПРИ ВИБОРІ СТРАТЕГІЇ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розглянуто особливості управління кредитними ризиками підприємств харчової промисловості при виборі стратегії зростання економічного потенціалу. У статті розроблено теоретичні положення та методичні основи фінансового аналізу економічних ризиків підприємств харчової промисловості, які будуть сприяти зниженню їх рівня і зростанню ефективності діяльності.

Ключові слова: кредитний ризик, фінансовий стан підприємства, фінансові показники, підприємства харчової промисловості.

Виробничо-господарська діяльність підприємств харчової промисловості здійснюється в умовах випадкового впливу різноманітних факторів зовнішнього середовища, які негативно впливають на кінцеві економічні результати.

Особливістю функціонування підприємств харчової промисловості у посткризовий період економіки на Україні є посилення впливу ризиків на виробничо-господарську діяльність. Підприємства перебувають у жорстких умовах: високих фіскальних ставок, невідповідних умов кредитування, нестійкості курсу гривні, постійного зростання цін на всі види ресурсів.

На більшості підприємств харчової промисловості практично відсутня система оцінки і управління ризиками. Так підприємства не захищені від таких видів ризиків, як кредитні, майнові, інфляційні та ризики зміни кон'юнктури ринку. Достатньо великі ризики невиконання договорів, виникнення дебіторської заборгованості та непередбачених втрат. В умовах економічної нестабільності це ускладнює ефективне управління підприємством. Тому для більшості підприємств харчової промисловості існує необхідність створення комплексної системи оцінки і управління економічними ризиками, яка набуває особливої важливості та актуальності в умовах вибору стратегії економічного зростання в посткризовий період функціонування економіки та підвищення ступенів невизначеності стану підприємницького середовища.

Існує велика різноманітність поглядів серед зарубіжних і вітчизняних вчених на визначення, сутність та природу ризику. Це пов'язано із багатовекторністю чинників, які визначають це явище, складністю економіко-математичних моделей прийняття рішень в умовах ризику, недостатнім використанням цих моделей у практичній діяльності підприємств, та постійними змінами чинного законодавства. Аналіз наукових робіт свідчить про те, що проблема управління ризиками підприємства не до кінця досліджена і знайшла своє відображення у порівняно невеликій кількості наукових праць.

Серед зарубіжних теоретиків, які зробили значний внесок у розвиток теорії ризику, можна назвати таких вчених, як: Дж. М. Кейнс [10], А. Маршал [15], О. Моргенштейн [16], Дж. Нейман [16].

Відомий науковець А. Маршал [15] перший розглянув проблеми виникнення економічних ризиків. Його праці поклали початок неокласичній теорії ризику. Дж. Н. Кейнс [10] увів поняття «схильності до ризику» та класифікував їх. У роботі вченого Ф. Найта уперше була висловлена думка про ризик як кількісну мету невизначеності. У працях О. Моргенштейна [16] і Дж. Неймана [16] були розроблені питання теорії ризику, які відображають взаємозв'язок понять «невизначеність» і «ризик».

Розвиток теорії та практики ризику став предметом наукового зацікавлення для американських економістів, лауреатів Нобелівської премії: Дж. Акерлофа [1], К. Ерроу [5], Г. Марковіца [15], У. Шарпа [18].

Пізніше були розроблені проблеми сприйняття ризику як складного соціально-економічного явища. До праці над прикладними концепціями долучилися українські вчені: Іващук О. Т. [6], Івченко І. Ю. [7], Ілляшенко С. М. [8], Клебанова Т. С. [13], Христиановський В. В. [17]. Водночас проблема управління кредитними ризиками у діяльності підприємств харчової промисловості залишається актуальною і ще не знаходить належної уваги з боку дослідників.

Метою дослідження є вдосконалення управління кредитними ризиками харчових підприємств при виборі стратегії швидкого зростання економічного потенціалу на основі проведення детального фінансового аналізу господарської діяльності.

Згідно з проведенням аналізом наукових джерел можна виділити два основних поняття, які доповнюють один одного та охоплюють зміст ризику. Перше полягає у тому, що ризик визначають як імовірність втрати підприємством частини своїх ресурсів, неотримання доходів, або появи порядкових витрат у результаті здійснення певної виробничої та фінансової діяльності. Під другим визначенням ризику розуміють комбінацію, сукупність різних обставин і умов, які створюють певну перепону для того або іншого виду діяльності. Таким чином, природа та економічний зміст ризику – багатовекторні. Багатовекторність поняття «ризик» обумовлена різноманітністю чинників, які характеризують як особливості конкретного виду діяльності, так і специфічні риси невизначеності, в

умовах якої ця діяльність здійснюється.

Термін ризик у перекладі з італійської (risiko) – це «небезпека», «загроза»; слово «risikon» у грецькій – «скеля»; у французькій «risque» - «об'їжджати скелю». В економічній літературі не існує єдиного загально визнаного та загальноприйнятого тлумачення поняття «економічний ризик». Христяновський В. В., Полшков Ю. Н., Щербина В. П. розглядають ризик як невизначеність, пов'язану з якою-небудь подією або її наслідком [17]. Клебаєва Т. С., Раєвнева Е. В. визначають його як імовірність загрози втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоержання доходів або вияв додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності[13]. Івченко І. Ю. дає визначення ризику як дії, здійснюваної в умовах вибору в надії на сприятливий результат, коли у випадку невдачі існує небезпека опинитися в гіршому становищі, ніж до вибору [7].

Економічний ризик – це економічна категорія, притаманна діяльності суб'єктів господарювання, яка пов'язана із подоланням невизначеності, конфліктності, альтернативності в ситуаціях оцінювання, управління та неминучого вибору [4]. Основними рисами ризику є: суперечливість, альтернативність і невизначеність, що визначає складність його оцінки та створення ефективного механізму управління ризиком.

Пошук фінансових джерел розвитку підприємства, забезпечення найефективнішого інвестування фінансових ресурсів набувають важливого значення для підприємства харчової промисловості. Через це юридичні особи мають великий ризик при отриманні кредиту та проведенні інших важливих фінансових

операцій.

У наш час, у період постеконічної кризи підприємства потрапляють у дуже складні умови господарювання. Насамперед це пов'язано з швидкими змінами зовнішнього середовища функціонування, економічною нестабільністю і складним технологічним процесом. Це негативно впливає на фінансові ресурси підприємств, а також робить неможливим зміцнення фінансової бази в майбутньому.

Фінансовий ризик пов'язаний з грошово-фінансовою сферою й призводить до загрози грошових втрат підприємцем, банком, підприємством. Водночас фінансовий ризик ділиться на валютний, кредитний, інвестиційний [6].

Кредитні ризики посідають одне з головних місць у групі фінансових ризиків, які виникають у результаті:

- неможливості позичальника створити у майбутньому адекватний грошовий потік;
- невпевненості у реалізації в майбутньому за необхідною ціною;
- погіршення фінансового стану позичальника через непередбачені несприятливі зміни кон'юнктури ринкового середовища.

Проблеми кредитних ризиків та шляхи вдосконалення його методів досліджували такі відомі науковці: О. В. Васюренко, О. В. Дзюблюк, Б. С. Івасів, М. М. Мороз, Л. О. Примостка, М. І. Савлук, Р. І. Тиркало та ін. Але питання щодо зменшення кредитного ризику потребують подальших досліджень і розробок. Трактуювання кредитного ризику вітчизняними вченими наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Трактуювання кредитного ризику вітчизняними вченими*

№ п/п	Вітчизняні вчені	Визначення суті кредитного ризику
1	Клапків М. С. [11, с. 98,99]	Розглядає кредитні ризики у предметному, часовому, причинно-наслідковому аспектах. Предметний аспект кредитного ризику передбачає, що кредитні відносини як носії ризику можуть виявлятися щонайменше у п'яти категоріях: фінансовому (банківському), товарному, авансовому, заставному (зобов'язуючому) кредитах і кредиті довіри.
2	Камінський А. Б. [9, с. 60]	До структури кредитного ризику відносить конкретного позичальника та ризик портфеля банку. При цьому підкреслює, що кредитний ризик зумовлюють як зовнішні, так і внутрішні чинники, що передбачає можливість урахування особливостей впливу різних видів ризиків на реалізацію кредитного ризику.
3	Барановський О. І. [3, с. 285]	Кредитний ризик у широкому розумінні – це можливість того, що боржник чи емітент фінансового інструменту виявиться неспроможним сплатити відсотки або виплатити основну суму на умовах, зазначених у кредитній угоді. Кредитний ризик пов'язаний з особливостями руху потоків грошових коштів, необхідних для виконання зобов'язань за укладеними з контрагентом угодами. Це дає можливість розглядати кредитний ризик як реалізацію сукупності чинників, здатних призвести (або що спричинили) до невиконання позичальником умов кредитування.
4	Кириченко О. А., Міщенко В. І. [2, с. 452]	Розглядають кредитний ризик як імовірність збитків у зв'язку з несвоєчасним поверненням позичальником основного боргу і відсотків за ним та акцентують увагу на тому, що кредитний ризик об'єднує в собі різні види ризиків (стратегічний ризик, ризик інновацій, операційний і технологічний ризики, ризик незбалансованої ліквідності, ризик формування ресурсної бази, відсотковий ризик, валютний ризик, ринковий ризик).
5	Ковальов О. П. [12, с. 19]	Вважає, що кредитний ризик є першоосною ризиків. Він полягає у неможливості адекватного повернення кредитів чи розміщення та використання кредитних ресурсів у межах чи очікуваних сценаріїв.

*Систематизовано автором

До групи кредитних ризиків можна зарахувати відсотковий ризик, ризик ліквідності та у вузькому розумінні фінансовий і проектний ризики.

На основі вивчення фахових джерел можна виділити наступні методи оцінки ступенів ризику, які мають застосування на практиці. Це, у першу чергу, якісна

експертна оцінка ризику та оцінка ризику на основі фінансового аналізу або доцільності витрат. Це доводить, що при оцінці кредитного ризику потрібно аналізувати повну діяльність підприємства.

Аналіз результатів фінансово-господарської діяльності підприємства - це:

1. Вивчення активів підприємства та джерела їх утворення.
2. Вивчення контрагентів.
3. Вивчення структури власного капіталу та залежність від залучених ресурсів.
4. Коефіцієнтний аналіз.
5. Розробка системи збалансованих показників.
6. Розрахунок створеної доданої вартості підприємства.

Результати дослідження управління кредитними ризиками на основі фінансового аналізу підприємств харчової промисловості можна представити на прикладі ТОВ «Галс-2000». Підприємство харчової промисловості ТОВ «Галс-2000» займається виготовленням власної продукції з риби свіжомороженої та морепродуктів та реалізацією (гурт та роздріб) власної продукції та продукції інших виробників (а саме ікра, риба морожена і т. д.). Асортимент налічує на сьогодні понад 100 видів продукції власного виробництва, яку можна поділити на декілька видів: риба солена, риба копчена, в'ялена рибна продукція, пресерви та рибна кулінарія.

Державне регулювання в цій галузі відсутнє, але є контроль якості виготовленої продукції та надання сертифікатів державними органами на якість продукту. У 2008 році підприємство одержало міжнародний сертифікат ISO 9001. Продукція цього підприємства виготовляється під маркою «Добра риба».

Сьогодні на ринку морепродуктів імпорту домінує над вітчизняним виловом риби. Попит на морожені та свіжоморожені морепродукти переважає над попитом на свіжовиловлену прісноводну рибу. Конкуренція в напрямку посередництва в торгівлі імпортованою продукцією значно більша, ніж у розведенні та вилові свіжої риби. Також проблемою підвищення конкурентноздатності є нелегальний імпорту риби в Україну, який складає близько 10% легального обсягу. Сезонність ринку риби в Україні визначається не стільки коливаннями попиту, як нестійкістю пропозиції, оскільки немає потужностей для нормального зберігання морепродукції. Найважче устаткування не здатне забезпечити нормальний режим зберігання, особливо в літній період та безпосередньо на точках продажу.

Як свідчить статистика, споживчий попит на рибні продукти збільшується в усіх регіонах України, але вкрай нерівномірно. За статистичними даними за 2011 рік середній обсяг споживання риби та морських продуктів на 1 особу в Україні залишається на рівні 12 кг. Водночас рекомендована МОЗ норма споживання риби та морських продуктів становить 24 кг на 1 особу, що удвічі більше фактичного споживання.

Що стосується світових економічних тенденцій, то систематичне зростання сукупного валового внутрішнього продукту в багатьох країнах, що розвиваються, стабілізація політичної та економічної ситуації обумовлюють зростання споживання продуктів харчування, у тому числі - і морепродуктів. Продовжує зростати населення Землі, розвиватися ринкова інфраструктура, що створює позитивні передумови для випереджувальних темпів зростання платоспроможного попиту, споживацьких витрат на продукти харчування. Такі можливості зовнішнього середовища і власні сильні

сторони дозволяють підприємствам харчової промисловості обирати стратегію зростання економічного потенціалу, збільшуючи обсяги виробництва і проникнення на нові зовнішні ринки збуту. Розвиток економічного потенціалу суб'єктів господарювання призводить до зростання вагомості впливу ризиків. Підприємство ТОВ «Галс-2000» ще в 2009 році взяло курс на стратегію зростання економічного потенціалу. У 2009 році підприємство розпочало будівництво рибопереробного заводу. Загальна площа заводу згідно з проектною документацією - 6 500 м², з них: виробничі приміщення - 4 550 м². з потужністю 25 т/добу, технічні приміщення - 270 м², гаражі та автомийка для власного автопарку - 185 м², електроцитава - 135 м², адміністративний корпус - 1350 м². Криза 2009-2010 року змусила призупинити інвестиції в капітальне будівництво, тому, щоб завершити роботи по будівництву заводу (перша черга), у 2013 році потрібно залучити додаткових кредитних інвестицій на суму 1000000 грн. Для підтримки виробничих процесів компанія не планує на час кредитування залучати додаткові кредити.

Зростанню економічного потенціалу підприємства сприятимуть такі фактори:

- 1) підприємство працює на ринку 10 років і має схвальну репутацію та постійних клієнтів;
- 2) постійно удосконалює якість продукції;
- 3) розробляється новий асортимент;
- 4) підприємство охоплює 30 % ринку в західному регіоні;
- 5) марка «Добра риба» відома і розрекламована;
- 6) підприємство має власний автопарк, яким розвозить продукцію до кожного магазину чи гуртової бази в західному регіоні;
- 7) підприємство проводить у мережах магазинів дегустацію та акції «товар тижня», постійна реклама на телебаченні, радіо, бігбордах;
- 8) співпрацює з великими гіпермаркетами «Сільпо» (західний регіон), «Ашан Україна» (у М. Львові), «Пакко», «Фаворит», «Караван», «555».

Планові показники операційної рентабельності реалізованої продукції становлять: риба солена - 1,5 %, риба копчена - 3 %, в'ялена рибна продукція - 2 %, пресерви та рибна кулінарія - 2 %. За 1 квартал 2011 року середньозважена валова рентабельність власного виробництва становить 20,48%. За 2010 рік середньозважена валова рентабельність власного виробництва становить 17,89%.

Додана вартість (при реалізації товарів не власного виробництва) створюється наступним чином: вартість продукції дорівнює ціні закупки продукції + посередницька-збутова націнка + ПДВ. Націнка на основні товари: морожене філе минтая - 14,28 %; морожене філе хека - 14,03 %; морожений хек(тушка) - 13,16 %; ікра лососева - 14,28 %; креветки - 30,44 %; морожена сайда - 15,02 %.

Постачальниками є вітчизняні підприємства, які у свою чергу є імпортерами, оскільки цей вид товару (риба свіжоморожена океанічна) відсутній в Україні. Сировина ввозиться в Україну з Норвегії, Шотландії, Латвії, Канади та ін. (табл. 2). Основними постачальниками є такі компанії: ТОВ «Компанія Рікон», ТОВ «Міжнародна група морепродуктів», ТОВ «Скандинавія-Фіш». Продукція реалізується гуртом, це гіпермаркети та магазини (згідно з даними за 1 кв. 2010 року питома вага в реалізації склала 69,45%) та в роздріб - реалізація дрібним приватним підприємцям, населенню і т. д. (згідно з даними за 1 кв. 2010 року питома вага в реалізації склала 30,55%). Гіпермаркети є ключовими для позичальника: ТОВ «555-Торгова

мережа», ТОВ «Адвентіс», ТОВ «Закарпатська ТОВ «Сільпо-31», ТОВ «ЗУТК «Продторг», ТОВ «Ужгород Продовольча Група», ТОВ «Фоззі-фуд», ТОВ «Сільпо-55», П.С.Ю.», ТОВ «Сільпо-48», ТОВ «Дастор-Ужгород».

Таблиця 2. Ринок постачальників і споживачів ТОВ «Галс-2000»

Постачальники		Споживачі	
Назва постачальника	Питома вага	Назва споживача	Питома вага
ТОВ «Компанія Рікон» (свіжоморожена риба)	26,63 %	ТОВ «555-Торгова мережа»	5,30 %
ТОВ «Міжнародна група морепродуктів» (свіжоморожена риба)	12,53 %	ТОВ «Адвентіс»	3,91 %
ТОВ «Скандинавія-Фіш» (свіжоморожена риба)	19,66 %	ТОВ «Закарпатська Продовольча Група»	3,31 %
ТОВ «Оланта» (свіжоморожена риба)	5,35 %	ТОВ «Фоззі-фуд»	2,63 %
ТОВ «ТД»Балтика» (свіжоморожена риба)	9,40 %	ТОВ «Сільпо-55»	1,94 %
ПП «Фіш-експрес» (свіжоморожена риба)	2,79 %	ТОВ «Сільпо-31»	1,72 %
Торговий будинок «Лейбл-Пак» (етикетка)	0,83 %	ТОВ «ЗУТК «Продторг»	1,72 %
ПП Галкін В. А. (пластикові тара)	2,09 %	ТОВ «Ужгород П.С.Ю.»	1,67 %
ТОВ «Шанс ЛТС» (сіль)	0,42 %	ТОВ «Сільпо-48»	1,64 %
ТОВ «Сімекс-Прома» (спеції)	0,51 %	ТОВ «Дастор-Ужгород»	1,62 %

* Розроблено автором на основі даних комерційного відділу ТОВ «Галс-2000»

За даними підприємства продукція їхнього області, а загалом по Західному регіону - 30 %. виробництва охоплює 70 % ринку в Чернівецькій Асортимент продукції наведений у табл. 3.

Таблиця 3. Асортимент підприємства ТОВ «Галс-2000»

№ п/п	Асортиментна підгрупа	Асортимент	Питома вага виробництва
1	Риба солена	Сьомга, горбуша, скумбрія, оселедець середньосолоний без голови, кілька пряного посолу, оселедець пряного посолу	14 %
2	Риба копчена	Горбуша, сьомга (черевце), сьомга, палтус, масляна, скумбрія, оселедець, мойва, салака	14 %
3	Пресерви та кулінарія	Скумбрія «Ювілейна», «Вогник», сьомга, горбуша солена шматочками в олії, оселедець в різноманітних соусах та з приправами, салати з морської капусти, кальмари в соусах, паштети рибний «пікантний», крем лососевий, кальмар	3 %
4	В'ялена рибна продукція	Тарань, вобла, лящ, скумбрія, ставрида	3 %
5	Інші рибні та морепродукти	Морожена риба, креветки, ікра	10 %

* Складено автором на основі даних комерційного відділу ТОВ «Галс-200»

У загальній структурі продажів найбільшу частку має реалізація риби копченої (холодного і гарячого в асортименті) – 43%; продаж пресервів та кулінарії – 30%; риба солена (сьомга, кілька оселедець) – 14%, в'ялена риба (лящ, навага) – 3%, риба та морепродукти (морська капуста, кальмари, паштети тощо) – 10%. Ця тенденція прослідковувалась протягом 2010 - 2011 років. Фінансові показники згідно з вимогами міжнародних стандартів кредитування ТОВ «Галс-2000» відображені в таблиці табл. 4.

Таблиця 4. Фінансові показники ТОВ «Галс-2000»

№ п/п	Фінансові показники	Роки			
		01.01.10	01.07.2010	01.01.11	01.07.2011
1	Чисті продажі (без ПДВ)	34 533	11 732	26 282	13 200
2	Валовий прибуток	3676	1 838	6 053	2 401
3	Операційний прибуток до вирахування амортизації (ЕВІТДА в СОФА)	2 748,3	75,0	497,0	578,0
4	Операційний прибуток (ЕВІТ в СОФА)	2 183,3	(-233)	-75,4	350,0
5	Чистий прибуток	152	-471	12	158
6	Всього активів	14 370	11 480	11 417	9 035
7	Власний капітал	3 879	4 058	3 318	3 476
8	Імобілізація (Об. Акт. – поточ. зобов.)	1 895	2 763	2 525	2 823
9	Всього фінансової заборгованості	5 353	4 248	3 545	3 315
10	Коефіцієнт незалежності	2,7		2,4	
11	Фінансова заборгованість/ Операційний прибуток до вирахування амортизації (ЕВІТДА в СОФА)	1,95	56,64	7,13	5,73
12	Операційний прибуток (ЕВІТ в СОФА)/ Відсоткові витрати по фінансовій заборгованості	2,4	негат	негат	0,86
13	Фінансова заборгованість / Чисті продажі	0,16	0,36	0,13	0,25

ТОВ «Галс-2000» (надалі Позичальник) отримав за 12 місяців 2010 року чистого прибутку на 24% менше, ніж за 2009 рік. (станом на 01.01.11 – 26 282,0 тис. грн., на 01.01.10 – 28 480,0 тис. грн.) [19]. Але ця тенденція була пов'язана із кризовою ситуацією в державі, що спричинило зменшення реалізації продукції. Але протягом I півріччя 2011 року тенденція покращилась, і Позичальник отримав чистого доходу на 13% більше, ніж за аналогічний період 2010 року (на 01.07.2011 – 13 200,00 тис. грн., на 01.07.2010 – 11 732,0 тис. грн.).

Станом на 01.01.2010 року дохідність на 1 грн. продукції становила 0,063 грн.; на 01.01.2011 року - негативне значення і станом на 01.07.2011 року показник зріс і становить 0,026 грн. Показник 2009 року відображав стабільну тенденцію дохідності, а негативне значення протягом 2010 року пояснюється тим, що протягом 2010 року були акумульовані кошти на погашення кредитів у банках (понад 2 000,00 тис. грн.). Крім того, значно сповільнились продажі, а витрати залишились на рівні попереднього періоду.

Чиста виручка, отримана від реалізації та виробництва рибопродуктів за 12 місяців 2010 року, становить 26 282,0 тис. грн., що на 24,0% менше, ніж отримано у 2009 році (34 533,0 тис. грн.). Маржа операційного прибутку формується із закупівельної вартості продукції, також із вартості поставок сировини і вартості адміністративних послуг (дані COFFA). Станом на 01.01.10 року операційний прибуток становив (-181,0) тис. грн., на 01.01.10 – 2 170,0 тис. грн. Негативна тенденція показників протягом III – IV кв.2010 року пояснюється значним спадом продажів продукції. Станом на 01.07.2011 року фінансовий результат від операційної діяльності відображає позитивну тенденцію і показує прибуток у розмірі 528,0 тис. грн. Цей показник значно переважає показник аналогічного періоду 2010 року (на 01.07.2010 року прибуток становив 30,0 тис. грн.). Суттєве зростання прибутку свідчить про відновлення господарської діяльності позичальника та правильність дій менеджменту.

Протягом 2010 року позичальник вів збиткову діяльність. Основним принципом підприємства було акумуляція коштів для погашення кредитів у банках (станом на 01.01.10 року короткострокова заборгованість перед банками становила 2 123,0 тис. грн., а станом на 01.01.11 – 345,0 тис. грн.). Тому саме в цей період фінансовий результат від операційної діяльності був збитковим. Станом на 01.01.11 року валюта балансу зменшилась на 21% порівняно з аналогічним періодом 2010 року (на 01.01.11 – 11 417,0 тис. грн., на 01.01.10 – 14 370,0 тис. грн.). Ця тенденція спостерігалася протягом I півріччя 2011 року – за 6 місяців 2011 року з початку року валюта балансу зменшилась іще на 21%. Зменшення пов'язане насамперед зі значним зменшенням оборотних активів – на 01.01.11 року на 27% або на 2 630,0 тис. грн., а за 6 місяців 2011 року на 31%. У структурі валюти балансу найбільшу питому вагу становлять оборотні активи – на 01.01.11 – 65% валюти балансу, а на 01.07.2011 року – 57,3% валюти балансу.

Станом на 01.01.11 року найбільшу питому вагу у структурі оборотних активів становлять виробничі запаси – 65,3% усіх оборотних активів або 42,5% валюти балансу. Порівняно з аналогічним періодом 2009 року цей показник зменшився на 17,5% або на 1 023,0 тис. грн. (на 01.01.10 – 5 873,0 тис. грн., на 01.01.11 – 4 850,0

тис. грн.). Протягом I півріччя 2011 року також відслідковується тенденція до зменшення – на 01.07.2011 року з початку року цей показник зменшився на 25% або на 1 232,0 тис. грн. При зменшенні залишків виробничих запасів за 12 місяців зростають залишки готової продукції (за 12 місяців 2010 року – на 61% або на 198,0 тис. грн.), хоча протягом 6 місяців 2011 року спостерігається тенденція до зменшення на 24% або на 125,0 тис. грн.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги становить 14,1% валюти балансу, що на 43% менше, ніж станом на 01.01.10 року. Тенденція до зменшення була і протягом 6 місяців 2011 року - з початку року заборгованість зменшилась у 2,3 рази або на 917,0 тис. грн.(на 01.01.11 – 1 612,0 тис. грн., на 01.07.2011 – 695,0 тис. грн. Найбільшими дебіторами станом на 01.01.11 року є: ТОВ «Авентіс» - 36% усієї заборгованості; ТОВ «Сільпо 31» - 20%; ТОВ «555 ТЛ» - 27,4%, решта понад 180 дебіторів - контрагентів на загальну суму понад 790,0 тис. грн.(заборгованість за рибну продукцію). Станом на 01.07.2011 року розмір дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги становить 695,0 тис. грн., з них: 212,3 тис. грн. або 30,5% - ТОВ «Фоззі – Фуд»; 124,1 тис. грн. або 17,9% - ТОВ «Авентіс»; 25,6 тис. грн. або 3,7% - ПАККО «Холдинг»; 45,1 тис. грн. або 6,5% - ТМ «555».

Власний капітал станом на 01.01.11 становить 3318,0 тис. грн., що на 14,5% менше, ніж за аналогічний період 2009 року (на 01.01.10 – 3879,0 тис. грн.). Протягом 6 місяців 2011 року наявна тенденція до несуттєвого зростання – на 5%. У структурі власного капіталу статутний капітал переважає розмір власного капіталу на 5,4%. Ця перевага пов'язана з тим, що Позичальник отримував збитки (-182,0 тис. грн.), які спричинили зменшення власного капіталу. Станом на 01.01.10 року підприємство отримало прибутки у розмірі 1 029,0 тис. грн., що становило 26,5% структури власного капіталу. Крім того, наявний був неоплачений капітал (-650,0 тис. грн.), але у I кв. 2010 року було внесено кошти. Протягом 2010 року Позичальник нарощував збитки, що вплинуло на суттєве зменшення власного капіталу. У структурі валюти балансу власний капітал становить станом на 01.01.11 – 29%, а на 01.01.10 – 27%, протягом 6 місяців 2011 року власний капітал зріс і становить 38,4% валюти балансу.

Довгострокові зобов'язання станом на 01.07.2011 року становлять 35,4% валюти балансу. Це заборгованість у банку на суму 3200 тис. грн. під 23 % річних з терміном погашення до 25 липня 2013 року. Кредитна лінія була відкрита 30.07.2008 року спершу на суму 2 000 тис. грн., та згодом збільшилася до 3200 тис. грн. Поточні зобов'язання становлять станом на 01.07.2011 року 26,1% валюти балансу або 2 359,0 тис. грн. З початку року цей показник зменшився на 53 % або на 2 540,0 тис. грн., порівняно з аналогічним періодом 2009 року цей показник за 12 місяців 2010 року зменшився суттєво – на 33% або на 2 392,0 тис. грн. Зменшення пов'язане насамперед із суттєвим зменшенням короткострокових кредитів у банках, розмір яких становить станом на 01.01.10 року 29,1% поточних зобов'язань або 14,8% валюти балансу. Протягом 12 місяців 2010 року розмір короткострокових кредитів зменшився у 6 разів або на 1 778,0 тис. грн. За 6 місяців 2012 року Позичальник заклав кредит на суму 230,0 тис. грн. і сьогодні наявний

короткостроковий кредит у розмірі 115,0 тис. грн. Саме за рахунок суттєвого зменшення короткострокових кредитів відбулося зменшення валюти балансу.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги станом на 01.07.2011 року становить 20% валюти балансу або 76,3% поточних зобов'язань або 1 799,0 тис. грн. Станом на 01.01.10 року ця заборгованість становила 60,5% усієї заборгованості або 30,7% валюти балансу, що значно менше, ніж станом на 01.01.11 року (83,5 % у структурі поточних зобов'язань або 35,9% валюти балансу). Це зростання пов'язане із зменшенням короткострокових кредитів, відповідно і зменшенням валюти балансу. З початку 2011 року заборгованість суттєво зменшилась – у 2,3 рази або на

2 296,0 тис. грн. Станом на 01.07.2011 року найбільшими кредиторами за товари, роботи та послуги є: ПП «Рікон» - 42% усієї (риба с/м) заборгованості або 769,1 тис. грн.; ПП «Сейнт –Айленд» - 12,3% (риба с/м) усієї заборгованості або 230,8 тис. грн.; ПП «Скандинавія шіп» - 15,1% (риба с/м) або 273,1 тис. грн., ПП «Балтика» або 11,2% (риба с/м) тощо.

Проведений аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства дає можливість стверджувати, що досліджуване нами підприємство є кредитоспроможне і може залучати кредити банків з високою ймовірністю повернення цих коштів позичальнику. У ході дослідження було виявлено системні ризики, що відображені в табл. 5.

Таблиця 5. Оцінка кредитних ризиків ТОВ «Галс-2000»

Сфера виникнення кредитного ризику	Специфіка ризику для підприємств	Пом'якшувальні фактори
Менеджмент підприємства	Фахівці та менеджери підприємства займаються збутом та реалізацією товарів підприємства	На цьому етапі інтенсивно проводиться навчання щодо цінової політики товару та шукаються інші канали продажу.
Канали продажу	Насичений ринок цього виду товарів змушує впроваджувати гнучку систему розрахунків із покупцями	Індивідуальний підхід до кожного покупця (стосується надання товарів під реалізацію на терміни, не передбачені у договорах закупок)
Відносини з ключовими постачальниками та покупцями	Проплати здійснюються згідно з укладеними договорами протягом 30 днів. Але враховуючи нестабільну економічну ситуацію в державі, наявні затримки у розрахунках і відстрочки по оплаті.	Проведена домовленість про відтермінування проплат до 30 днів. Це пов'язано як з покупцями, так і з постачальниками.
Конкурентність	Насиченість ринку України морепродуктами та рибною продукцією змушує клієнта завойовувати ринок якістю, ціною та асортиментом.	Якість продукції, ціна продукції, а також упровадження нових видів продукції – основні переваги підприємства.

* Розроблено автором

Оцінка сильних та слабких аспектів кредитування підприємства наведена в табл. 6.

Таблиця 6. Сильні та слабкі аспекти кредитування підприємств

Сильні аспекти:	Слабкі аспекти:
<ul style="list-style-type: none"> – тривалий термін перебування на ринку підприємства; – позитивна кредитна історія підприємства; – наявність у підприємства укладених договорів як на придбання сировини, так і на реалізацію продукції; – достатньо забезпечення для покриття наявного кредиту; – напрацьована клієнтська база 	<ul style="list-style-type: none"> – ризик не виявити приховану дебіторську заборгованість; – наявність простроченої дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги; – ризик не виявити кредити у власника, споріднених осіб або виступ поручителями перед зобов'язаннями третіх осіб; – ризик держави – нестабільна економічна та політична ситуація в державі; – інфляційний ризик – процес знецінення відбувається швидше, ніж підвищуються номінальні доходи населення; – забезпеченням по кредиту виступає рухоме майно; – понад 90% грошових надходжень проходить через «Укрсоцбанк»

* Розроблено автором

Таким чином, поглиблений аналіз результатів фінансово-господарської діяльності підприємства харчової промисловості дозволить урахувати кредитні ризики в майбутньому. Незважаючи на те, що кредитні ризики можуть призвести до збитків суб'єктів господарювання, вони є рушійною силою зростання економічного потенціалу підприємства харчової промисловості. Також при управлінні кредитними ризиками слід ураховувати, що в чистому вигляді

ризика не зустрічаються, вони накопичуються та взаємодіють між собою, утворюючи системний ризик.

Дослідження проблеми управління ризиками дозволило встановити, що вона має величезне значення для вітчизняних підприємств і, особливо, для досліджуваного підприємства харчової промисловості. Слід зазначити, що в результаті аналізу виявлено відсутність системи оцінки і управління ризиками.

Список літератури

1. Акерлоф, Дж. *Spiritus Animalis, или как человеческая психология управляет экономикой и почему это важно для мирового капитализма* [Текст] / Дж. Акерлоф, Р. Шиллер ; Пер. с англ. Д. Прияткина. – М. : ЮнайтедПресс, 2010. – 273с.
2. Банківський менеджмент [Текст] : підручник / За заг. ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко, - К.: Знання, 2005. - 831 с.
3. Барановський, О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання [Текст] : монографія / О. І. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2009. – 764 с.
4. Долінський, Л. Б. Фінансові обчислення та аналіз цінних паперів [Текст] : навч. посіб. / Л. Б. Долінський – К.: Майстер-клас, 2005. – 192 с.
5. Эрроу, К. Дж. Восприятие риска в психологии и экономической науке [Текст] / К. Дж. Эрроу. THESES. –1994.–Вып. 5. – С. 81–90.
6. Івашука, О. Т. Економіко-математичне моделювання [Текст] : навчальний посібник / За редакцією О. Т. Івашука. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008 – 704 с.
7. Івченко, І. Ю. Економічні ризики [Текст] : навчальний посібник / І. Ю. Івченко – К. Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.
8. Ілляшенко, С. М. Економічний ризик [Текст] : навч. посібник. 2-е вид., доп., перероб. / С. М. Ілляшенко – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
9. Камінський, А. Б. Моделювання фінансових ризиків [Текст] : монографія / А. Б. Камінський. – К.: Видавничо-політичний центр «Київський університет», 2006. – 304 с.
10. Кейнс, Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег [Текст] / Дж. М. Кейнс – М.: Прогресс, 1979. – 494 с.
11. Клапків, М. С. Страхування фінансових ризиків [Текст] : монографія / М. С. Клапків – Тернопіль: Економічна думка, Карт-блани, 2002. – 570 с.
12. Ковальов, О. П. Последствия банковских рисков [Текст] / О. П. Ковальов // Финансовый директор. – 2008. – №5. – С. 19-26.
13. Клебанова, Т. С. Теория экономического риска [Текст] : учебное пособие / Т. С. Клебанова, Е. В. Раевнева. – Харьков: Изд. ХГУ, 2001. – 132с.
14. Марковиц, Г. М. Алгоритмический язык для моделирования [Текст] / Г. М. Марковиц ; Под ред. Н. П. Бусленко. – М.: Советское радио, 1966. – 152 с.
15. Маршалл, А. Принципы экономической науки [Текст] / А. Маршалл – М.: Прогресс, 1993. – Т. 2. – 351 с.
16. Нейман, Дж. Теория игр и экономическое поведение [Текст] / Дж. Нейман, О. Моргенштерн – М.: Наука, 1970. – 707 с.
17. Христиановский, В. В. Экономический риск и методы его измерения [Текст] : учебное пособие / В. В. Христиановский, Ю. Н. Полшков, В. П. Щербина. – Донецьк: ДонГУ, 1999. - 250с.
18. Шарп, У. Ф. Инвестиции [Текст] / У. Ф. Шарп, Г. Д. Александр, Дж. В. Бэйли. – М.: ИНФА-М, 1997.–1024 с.
19. Фінансові звіти ТОВ «Галс-2000»: баланс (форма №1) 2010, 2011р., звіт про фінансові результати (форма №2) 2010 р., 2011 р., звіт про рух грошових коштів (форма №3) 2010 р., 2011р., звіт про власний капітал (форма №4) 2010 р., 2011р., примітки до річної фінансової звітності (форма №5) 2010 р., 2011р.

РЕЗЮМЕ

Гудзь Юрий

Управление кредитными рисками предприятий пищевой промышленности при выборе стратегии роста экономического потенциала

Рассмотрены особенности управления кредитными рисками предприятий пищевой промышленности при выборе стратегии роста экономического потенциала. В статье разработаны теоретические положения и методические основы финансового анализа экономических рисков предприятий пищевой промышленности, которые будут способствовать снижению уровня рисков предприятий и повышению эффективности их деятельности.

RESUME

Gudz' Yuriy

Credit risk management of enterprises in the food industry during the selection of economic potential growth strategy

The credit risk management features of the food industry during choosing a growth strategy of economic potential is investigated. In the article the theoretical principles and methodological foundations of the financial analysis of the economic risks in the food industry that will provide the decrease of the risks in enterprises and increase their performance are defined.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2012 р.